

## ЗАСТОСУВАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

### APPLICATION OF THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY

Кронда О.Ю.,

*асистент кафедри інтелектуальної власності  
юридичного факультету*

*Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті автором здійснено науковий аналіз положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у сфері інтелектуальної власності. Розглядається проблема прямої дії норм Угоди про асоціацію у сфері інтелектуальної власності. Піднімається питання щодо необхідності внесення змін в національне законодавство відповідно до Угоди про Асоціацію.

**Ключові слова:** Угода про асоціацію, інтелектуальна власність, норма прямої дії, імплементація, міжнародний договір.

В статье автором осуществлен научный анализ положений Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом в сфере интеллектуальной собственности. Рассматривается проблема прямого действия норм Соглашения об ассоциации в сфере интеллектуальной собственности. Поднимается вопрос о необходимости внесения изменений в национальное законодательство в соответствии с Соглашением об ассоциации.

**Ключевые слова:** Соглашение об ассоциации, интеллектуальная собственность, норма прямого действия, имплементация, международный договор.

The problem of the direct effect of the Ukraine–European Union Association Agreement is analyzed. In the article the author carried out a scientific analysis of the provisions of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in the field of intellectual property. The question arises as to the necessity of amending the national legislation in accordance with the Association Agreement.

**Key words:** Ukraine–European Union Association Agreement, Intellectual Property, direct effect, international treaty, Implementation.

Після набуття чинності Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом постало питання щодо застосування положень Угоди про Асоціацію як норм прямої дії. Угода про Асоціацію у сфері інтелектуальної власності не містить положень щодо дії її положень як норм прямої дії. Тому сьогодні в межах своєї компетенції органи державної влади та суди вирішуватимуть питання щодо застосування положень Угоди про Асоціацію як норм прямої дії, що і підкреслює актуальність даної проблематики.

Окремі аспекти Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом досліджували такі вчені, як Д.В. Бойко, І.З. Брацук, О.К. Вишняков, І.В. Влялько, О.О. Ганзенко, Е.С. Дмитренко, І.В. Єдгарова, Т.В. Комарова, Г.О. Михайлюк, В.І. Муравйов, А.О. Олефір, Ж. Попова, В.В. Чайковська та інші. Проте дослідженню питань застосування положень Угоди про Асоціацію як норм прямої дії у сфері інтелектуальної власності не було приділено достатньої уваги. Саме тому метою статті є подальші теоретичні та практичні напрацювання щодо застосування положень Угоди про Асоціацію як норм прямої дії у сфері інтелектуальної власності.

Протягом останніх років Україна проводить активну політику щодо інтеграції до ЄС. З метою наближення українського законодавства до європейського було укладено ряд міжнародних договорів про співпрацю. Серед яких найвагомішим міжнародним договором є Угода про Асоціацію.

Угода про асоціацію є найбільшим міжнародно-правовим документом та найбільшим міжнародним договором, укладеним між Україною та Європейським Союзом. Вона визначає новий формат відносин між Україною та ЄС.

Виконання положень Угоди неможливе без проведення реформ, в тому числі й у сфері інтелектуальної власності. Особливо зважаючи на той факт, що досвід країн із розвинутою економікою підтверджує, що інтелектуальна діяльність, новаторство та креативність технічних рішень здебільшого визначають стратегію і тактику стрімкого й комплексного розвитку держави, високий технічний рівень виробництва, інтеграцію наукового, технологічного складника промисловості. Саме Угода про асоціацію має на меті модернізувати українську економіку шляхом приведення її стандартів до стандартів ЄС, що своєю чергою покращить бізнес-клімат України та її привабливість для іноземних інвестицій [1].

21 березня 2014 року було підписано політичну частину Угоди про асоціацію, а вже 27 червня 2014 року – економічну частину Угоди. До останньої належать Розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством». Навіть більше, розділ IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» є найбільшим розділом Угоди про асоціацію,

складовою частиною якого є окрема глава щодо питань інтелектуальної власності.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію, яка у повному обсязі набрала чинності 1 вересня 2017 року [2].

Основними цілями прийняття Угоди про асоціацію у сфері інтелектуальної власності є спрощення у створенні і комерційному використанні інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території Сторін, і, відповідно, досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності.

З метою виконання положень Угоди про асоціацію було прийнято Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [3], що затверджена Указом Президента України від 12 січня 2015 року. Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі. Відповідно до вищезазначеного документу програми щодо залучення інвестицій, програми щодо розвитку інновацій та реформи щодо захисту інтелектуальної власності віднесені до програм розвитку держави, які підлягають виконанню до 2020 року.

Реалізація Угоди про асоціацію також здійснюється відповідно до Плану заходів з імплементації розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2016–2019 роки, що затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 року [4].

Поряд із реалізацією планів заходів щодо імплементації законодавства у сфері інтелектуальної власності вкрай актуальним є проблематика прямої дії норм Угоди про асоціацію. У зв'язку з цим дослідження можуть проводитися суто на теоретичному та прогностичному рівнях. Дуже рідко, коли УА містять вказівки щодо цього. Якщо все ж таки УА мовчить щодо можливості наділення норм прямою дією, то це виключно юрисдикція Суду ЄС – тлумачити ці норми [5, ст. 78–79].

Досліджуючи практику Суду ЄС щодо прямої дії норм угод про асоціацію, то Суд ніколи не виступав проти існування такої можливості в принципі. У кожному конкретному випадку він зосереджував увагу на виконанні нормою критеріїв, які дозволяють їй мати пряму дію [5, ст. 79].

В даному контексті досить цікавою є позиція Ж. Попової, котра виділяє три стадії в механізмі імплементації права ЄС. Так, перший етап – транспозиція (*transposition*), суть якого полягає у переміщенні норм правового акту ЄС, котрий за своєю природою має вищу юридичну силу, у національний нормативно-правовий акт, що має меншу юридичну силу. Даний процес по суті ототожнюється з інкорпорацією права ЄС у національних правових актах держав-членів. Зазвичай дана процедура застосовується до такого правового акту ЄС, як директиви, оскільки вони безпосередньо не застосовуються та не мають

прямої дії. Для виконання мети, поставленої в директиві, даний акт має бути прийнятий в рамках періоду, вказаного в директиві.

Другий етап – забезпечення ефективної реалізації права ЄС (*realization*). Він включає різноманітні практичні дії, котрі застосовують національні органи задля ефективного функціонування норм права ЄС, оскільки здебільшого необхідно вжити практичних заходів, щоб правові норми ЄС дійшли до своїх адресатів. У даному процесі держава забезпечує відповідність, не лише виходячи з букви закону в цілому, а й зі змісту конкретної правової норми.

Нарешті, на останньому етапі – забезпечення виконання (*enforcement*), головний наголос робиться на поданні звітів щодо застосування *aquis* в тих чи інших сферах держав-членів, де вони мали застосовуватись [6].

Слід зазначити, що Угода про асоціацію стосовно інтелектуальної власності прямо не передбачає прямої дії її положень. Як зазначає В. Муравйов, гармонізація здійснюється шляхом використання певних способів, які поділяються на: 1) приєднання України до міжнародно-правових документів, які закріплюють міжнародні стандарти у певній галузі; 2) узгодження положень національних нормативно-правових актів із приписами постанов інститутів Євросоюзу, взаємне визнання національних стандартів Україною та ЄС [7, ст. 12].

Своєю чергою В. Чайковська вказує на необхідність закріплення можливості застосування окремих норм та положень Угоди як норм прямої дії на рівні національного законодавства України шляхом прийняття окремого закону, що дозволить уникнути неоднакової правозастосовної практики» [8, ст. 112].

Проте більшого поширення у відносинах між Україною та ЄС набув такий спосіб гармонізації, як прийняття національних правових актів, положення яких мають відповідати нормам права ЄС [9, ст. 16]. Ба більше, М. Микієвич та Н. Сорока вдало зазначають, що гармонізація, здійснювана шляхом приєднання до міжнародних договорів та конвенцій, є швидше допоміжним способом забезпечення приблизної еквівалентності законів України та права ЄС [10].

Проте під час вирішення питання щодо прямої дії норм Угоди про асоціації слід звернутись до законодавства України. Так, відповідно до ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Відповідно до п. б ст. 2 Віденської конвенції про право на міжнародні договори [11] та ч. 5 п. 1 ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» [12] «ратифікація», «прийняття», «затвердження» і «приєднання» означають, залежно від випадку, міжнародний акт, який має таке найменування і за допомогою якого держава виражає в міжнародному плані свою згоду на обов'язковість для неї договору.

Навіть більше, відповідно до ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються

у порядку, передбаченому для норм національного законодавства.

Отже, ратифікувавши Угоду про асоціацію шляхом прийняття Закону України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» [13] від 16 вересня 2014 року, Україна визнала зазначену угоду як частину національного законодавства.

Проте національне законодавство в сфері інтелектуальної власності не повністю відповідає та навіть деякою мірою суперечить положенням Угоди про асоціацію. В таких випадках підлягає застосуванню ч. 2 Закону України «Про міжнародні договори України», в якій зазначено, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Отже, якщо існує суперечність між положеннями Угоди про асоціацію та нормативно-правовими актами України, застосуванню підлягають положення Угоди про асоціацію.

Натепер формується судова практика щодо віднесення норм Угоди про Асоціацію до норм прямої дії.

На підтвердження цього висновку можна навести постанову Верховного Суду від 17 липня 2018 року № 910/14972/17 [14]. Відповідно до вищезазначеної постанови Суд посилався на положення ст. 198 Угоди про асоціацію, як на частину національного законодавства. До того ж судом вказано: «суд не поділяє думки скажника стосовно «невизначеності» статті 198 Угоди про асоціацію. Власне, подібний аргумент відображає суб'єктивну думку скажника, а не реальний зміст даної Угоди, яка згідно з положеннями ст. 9 Конституції України та ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори» є частиною національного законодавства» [14].

Угода про Асоціацію у сфері інтелектуальної власності не містить положень, які прямо вказують на дію її положень як норм прямої дії. Тому сьогодні в межах своєї компетенції органи державної влади та суди вирішуватимуть питання щодо застосування положень Угоди про асоціацію як норм прямої дії. Позиція Верховного Суду, що положення Угоди підлягають застосуванню як норми прямої дії, не усуває необхідності в імплементації положень Угоди про асоціацію та прийнятті нових нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності, які допоможуть адаптувати національне законодавство до законодавства ЄС.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бошицький Ю.Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання. Часопис Київського університету права. 2013. № 1. С. 213.
2. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 1.09.2017. URL: [http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art\\_id=248387631](http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=248387631).
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ від 12.01.2015 №5/2015 // База даних «Законодавство України» / Президент України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
4. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Розпорядження від 17.09.2014 № 847-р// База даних «Законодавство України» / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/847-2014-%D1%80>.
5. Комарова Т.В. Практика Суду Справедливості Європейського Союзу щодо Угод про Асоціацію: українські перспективи. Угода про Асоціацію як інструмент правових реформ в Україні: збірник статей та наукових повідомлень за матеріалами міжнародної конференції м. Харків, 23 жовтня 2017 р., Харків, 2017. С. 76–84.
6. Попова Ж. Право на Європейський союз. 2-е изд. Фондація «Європейський інститут», 2006. 288 с.
7. Муравйов В.І. Організаційно-правовий механізм реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Право України, 2015. № 8. С. 22
8. Чайковська В.В. Про пряму дію Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в правовій системі України. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2015. №3/2 (13). С. 112.
9. Муравйов В., Мушак Н. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Віче, 2013. № 8. С. 16.
10. Чи можуть норми щодо інтелектуальної власності в угоді з ЄС застосовуватися без їх імплементації? Закон і бізнес. 2017. URL: [http://zib.com.ua/ua/130863-chi\\_mozhut\\_normi\\_schodo\\_intelektualnoi\\_vlasnosti\\_v\\_ugodi\\_z\\_e.html](http://zib.com.ua/ua/130863-chi_mozhut_normi_schodo_intelektualnoi_vlasnosti_v_ugodi_z_e.html).
11. Віденська конвенція про право на міжнародні договори. Конвенція від 23.05.1969 року. URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_118](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118).
12. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
13. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.
14. Постанова Верховного Суду від 17 липня 2018 року № 910/14972/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75399206>